

2023 DIŞ POLİTİKA RAPORU

Küresel siyasette değişen güç dengelerine, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney arasında artan rekabete bu yıl da yakından tanıklık ettik.

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'dan çekilmesiyle başlayan kaos iklimi, 2022 Şubat'ında Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ve 2023 İsrail-Filistin Savaşı ile sert güç unsurlarının ve savaşların artmasına evrildi.

Afrika'da darbeler dönemi bu yıl da devam ederken diğer yandan koridorlar savaşına, Orta Asya'da hegemonya yarışına ve genel olarak Küresel Güney'in yükselişine şahit olduk.

Kuzey Amerika

2024 Başkanlık seçimlerinde aday adayı olan Donald Trump, hakkındaki dört ayrı iddianame ile uğraştığı bir yıl geçirdi. En ciddi iddialardan biri, gizli belge davası. İddianameye göre Trump, "çok gizli" ibareli bazı belgeleri Başkanlıktan ayrıldıktan sonra Florida'daki evinde tutuyor.

İkincisi, Trump'ın seçimlere müdahil olduğuyla ilgili. İddianame, 56. ABD Başkanının 2020'deki Başkanlık seçimlerinde ve 6 Ocak 2021'deki Kongre baskınında dahil olduğunu belirtiyor. Trump, Amerikan Hükümetini aldatmak ve komplo kurmak suçlarından yargılanacak.

Bu yıl en çok yankı uyandıran ise, Trump'ın seçim sonuçlarına müdahil olma iddiası sebebiyle Georgia Atlanta'daki Fulton İlçe Hapishanesi'ne teslim olması ve kısa süren prosedürlerin ardından 200 bin dolarlık kefaletle serbest bırakılması oldu.

ABD'de tartışılan bir diğer gelişme, Covid-19'un hemen ardından Madde 42 olarak bilinen geçici düzenlemenin süresinin dolması ve akabinde sınırda yığılan göçmenler oldu. Madde 42'ye göre, ABD'ye gelen sığınmacıların yasal prosedürlere takılmadan, hızlıca sınır dışı edilmesinin önü açılmıştı. Pandeminin bitmesi ile düzenlemenin süresi Mayıs ayında doldu.

Binlerce kişi yasal olmayan yollarla sınırdan geçerek ABD'ye girmek için Meksika'nın Ciudad Juarez şehrinde bekliyor.

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1471>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Özellikle de Teksas eyaleti göçmenlik yasasını sıkılaştırmaya başlayacağı için sınırda yığılanların sayısında hızlı bir artış yaşanıyor.

ABD basın kuruluşlarının yaptığı habere göre, Mayıs ayında Meksika sınırına yakın yerlerde yaklaşık **150 bin kaçak göçmen** ülkeye girmek için 42. Madde'nin kaldırılmasını bekledi.

Kaynak: The New York Times

Casus balon krizi, 2023'te ABD-Çin hattında gerginlik yarattı. Şubat ayında, ABD hava sahasına doğru Çin'den hareket eden bir balonun, Kanada üzerinden giriş yaptığı tespit edildi. ABD yetkilileri, Çin hükümetinden bilgi talep etti ve Çin tarafı da "meteorolojik faaliyetler için kullanılan bir sivil hava aracı" olduğunu söyledi. Buna karşılık ABD tarafı ise, balonun "manevra kabiliyeti" olduğu gerekçesiyle balonu vurarak düşürdü. Beyaz Saray Sözcüsü Karine Jean-Pierre durumu "Bu balonun hava sahamızda bulunması, egemenliğimizin yanı sıra uluslararası hukukun da açık ihlalidir ve kabul edilemez" sözleriyle eleştirdi.

Casus balon krizinin bir diğer etkisi de ABD Dışişleri Bakanı Blinken'ın, planlanan Çin seyahatini "koşulların uygun olmadığı" gerekçesi ile iptal etmesi oldu. 17. G-20 Zirvesi'nden önce Joe Biden ve Şi Cinping ilk defa Bali'de bir araya gelmiş ve iki lider ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'ın Çin'i ziyaret etmesi konusunda mutabık kalmışlardı. Balon krizinden sonra Blinken, Haziran ayında (planlanandan 4 ay sonra) Pekin ziyaretini gerçekleştirdi.

Bir diğer hava sahası krizi de Rusya ve ABD arasında yaşandı. Karadeniz'de ABD İnsansız Hava Aracı'nın (İHA) keşif uçuşu yapması ve Rusya'nın "hava sahasından uzak durulmalı" uyarısıyla İHA'yı düşürmesi Washington-Moskova hattını gerdi.

Rusya'nın Washington Büyükelçisi Anatoli Antonov, İHA'nın "kasıtlı ve provokatif bir şekilde" Rus hava sahasına yaklaştığını söyledi. ABD tarafı ise, "bu güvensiz, profesyonelce olmayan müdahaleye güçlü itirazlarını" iletmek için Büyükelçi Antonov'u Dışişleri Bakanlığı'na çağırdı.

ABD'nin Türkiye ile ilişkilerine de kısaca değinecek olursak, 2023 yılı boyunca Türkiye ile ABD arasındaki güven bunalımı devam etti. Türkiye, ABD'nin PYD/YPG'ye destek vermesini bir

NATO müttekisi olarak ilişkilere uygun bulmuyor. Ayrıca, ABD'nin Yunanistan'a askeri teçhizat göndermesini Türkiye kendisine doğrudan bir tehdit olarak görürken Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerini, özellikle Rusya'nın Ukrayna işgali sürecinde Rusya'ya uygulanan yaptırım kararlarına Türkiye'nin dahil olmamasını da ABD ilişkilerinde bir pürüz olarak değerlendiriyor. Son olarak da ABD'nin Türkiye'ye vereceği F-16'ları İsveç'in NATO üyeliğine bağlaması, ilişkileri son dönemde çıkmaza sokan etkenlerden biri oldu.

Latin Amerika

Latin Amerika'ya 2023 yılı boyunca otoriter eğilimli liderlerin yönetime geçmesi damgasını vurdu. İkinci tura kalan **Arjantin** Devlet Başkanlığı seçimini, Özgürlük Gelişimi Partisi'nin adayı aşırı sağcı Javier Milei, oyların yüzde 55,82'sini alarak kazandı. Öte yandan, "Peronist" ittifakı adayı ve mevcut Ekonomi Bakanı Sergio Massa ise oyların yüzde 44,17'sini alarak ikinci tur seçimini kaybetti. 2027'ye kadar Devlet Başkanlığı görevini yürütecek olan Milei, görevi mevcut Devlet Başkanı Fernandez'den devraldı.

Paraguay'da ise, neredeyse 1947'den beri iktidarda olan Muhafazakar Colorado Partisi'nin adayı Santiago Pena, oyların yüzde 43,15'in alarak Devlet Başkanlığı yarışını önde bitirdi. Sol koalisyonun adayı Efraim Alegre oyların yüzde 27,51'ini alırken sağcı popülist aday Paraguayo Cubas da yüzde 21,62'lik oy oranıyla seçim yarışını üçüncülükle tamamladı.

Ekvator'da 24 Mayıs 2021'de göreve başlayan Cumhurbaşkanı Guillermo Lasso, görev süresinin dolmasına iki yıl kala kendisini görevden azletme gündemiyle toplanan Ulusal Meclisi 18 Mayıs'ta feshederek erken seçim kararı aldı.

20 Ağustos'ta düzenlenen ilk tur seçimlerinde en yüksek oyu solcu Halk Devrimi'nin adayı Luisa Gonzalez aldı. Seçimi ikinci sırada tamamlayan ise, Ulusal Demokrasi Hareketi'nin adayı Daniel Noboa oldu. 15 Ekim'de yapılan ikinci tur seçimlerinde sandıktan çıkan isim Ekvator'un seçilen en genç başkanı ünvanını alan 35 yaşındaki Daniel Noboa oldu.

2003-2010 yılları arasında **Brezilya**'yı yöneten Devlet Başkanı Lula da Silva, Ekim 2022'de rakibi Jair Bolsonaro'yu yenerek üçüncü kez seçildi ve Ocak ayı başında da yemin ederek görevine başladı. Birkaç gün sonra Lula da Silva liderliğindeki Hükümet, Kongre ve Anayasa Mahkemesi'ne yönelik baskın ve şiddet eylemleri ülkede geniş çaplı yankı uyandırırken söz konusu eylemler 2021 yılında yaşanan ABD Kongre Baskınına benzetildi.

Son yıllarda Latin Amerika'daki seçim sonuçları bize göstermektedir ki, sağ ve sol popülist partilere yönelim Avrupa'da olduğu gibi Latin Amerika'da da yükselmekte. Artan popülizmin sebeplerine yüksek enflasyon rakamları, artan göç hareketleri ve Latin Amerika'da yükselen suç oranları örnek olarak verilebilir.

2023 yılında Latin Amerika'da gerçekleşen diğer bir önemli gelişme, Amazon Nehri havzasına ev sahipliği yapan sekiz ülke liderinin, Brezilya Devlet Başkanı Lula da Silva tarafından Belém şehrinde düzenlenen bir zirvede, dünyanın en büyük yağmur ormanlarını korumak için birlikte çalışmayı kabul etmesi oldu.

8 ülkeden oluşan Amazon İş birliği Antlaşması Örgütü (ACTO) üyeleri (Bolivya, Brezilya, Kolombiya, Ekvador, Guyana, Peru, Surinam ve Venezüella), ormansızlaşmayı azaltmak için bir yol haritası üzerinde çalışma konusunda mutabık kaldı.

Amazon Ormanları'nın yüzde 60'ı Brezilya sınırları içerisinde. Önceki Devlet Başkanı Jair Bolsonaro döneminde ormansızlaşmanın büyük oranda arttığı tahmin ediliyor. Bolsonaro, 1988 Anayasası'na rağmen koruma altındaki alanlar dahil Amazon'daki doğal kaynakların işletmeye açılmasını savunuyordu.

Hint-Pasifik Bölgesi

Hint-Pasifik Bölgesi'nde sular 2020'den beri ısınmakta...

ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) arasında tırmanan gerilim ve rekabetin kendini net gösterdiği bölgelerin başında Hint-Pasifik gelmekte. Bölgedeki gruplaşmaya 2020 yılında ÇHC'ye karşı ABD, Japonya, Avustralya ve Hindistan arasında kurulan "QUAD" ve 2021'de ABD, İngiltere ve Avustralya'nın oluşturduğu "AUKUS" örnek gösterilebilir.

Bu yıl da **ÇHC**'nin bölgedeki iktisadi varlığına ilaveten siyasi ve diplomatik olarak da Körfez ve Orta Doğu'da varlığını artırması dikkat çekti. Buna verilebilecek örneklerden biri, ÇHC'nin Mart ayında Suudi Arabistan ile İran arasında yürüttüğü arabuluculuk sayesinde iki ülkenin diplomatik ilişkilerinin yeniden tesisine vesile olması.

Bir diğer örnek ise, Mahmut Abbas ve Beşşar Esad'ın bu yıl farklı zamanlarda gerçekleştirdikleri ÇHC ziyaretleri. Şi Cinping, Abbas'ın ziyareti sırasında (henüz İsrail-Filistin savaşı başlamamışken) tarafların istemesi halinde Çin'in Filistin ile İsrail arasında arabuluculuk rolü oynayabileceğini teklif etti. Şi Cinping savaş başladıktan sonra da "ateşkesin sağlanmasının öncelik arz ettiğini, bağımsız bir Filistin devletinin kurulacağı iki-devletli çözümün de tek çıkış yolu olduğunu" dile getirdi.

Bölgede İkinci Dünya Savaşı'ndan beri devam eden anlaşmazlık konularından biri de kuşkusuz Çin-**Tayvan** sorunu. 2022'de, o zamanki ABD Temsilciler Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan ziyareti iki ülke arasındaki tansiyonu yükseltti ve ziyaret ÇHC tarafından "Tek Çin" vurgusu ile kınandı. O günden bu yana ÇHC, Tayvan etrafında deniz ve hava tatbikatları düzenliyor.

Eylül ayında Tayvan Boğazı'ndaki orta çizgiyi² geçtiği iddia edilen, ÇHC'ye ait 103 askeri hava aracının uçtuğu tespit edildi. Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mao Ning konuyla ilgili olarak "Tayvan Boğazı ÇHC topraklarının bir parçasıdır, 'orta çizgi' diye bir şey yoktur" ifadelerini kullandı.

2023 ortasında ABD Başkanı Joe Biden, ABD ordusunun kendi envanterinden Tayvan'a savunma malzemeleri ve askeri eğitimi de içeren 345 milyon dolarlık bir yardım yapacağını duyurdu. Çin Savunma Bakanlığı ise, açıklanan yardım paketine "katiyetle karşı çıktıklarını" açıkladı.

Çin – Tayvan anlaşmazlığı 70 yılı aşkın süredir devam ederken, Pelosi'nin Tayvan ziyareti ve açıklanan yardım paketi Çin-ABD hattını gererken aynı zamanda taraflar arasındaki güç savaşlarının bir tezahürü olarak görülmektedir.

Hint-Pasifikteki dengeler için önem arz eden bir diğer gelişme de bu yıl nüfus bakımından Çin'i geride bırakarak dünyanın en kalabalık ülkesi olan **Hindistan'ın** Başbakanı Narendra Modi'nin ABD ziyareti oldu. Ziyaret, ABD'nin Çin'i çevreleme politikası çerçevesinde Hindistan'ı kendi tarafına çekme isteğinin bir belirtisi olarak değerlendirilebilir.

ABD-Hindistan ilişkilerinin savunma, teknoloji transferi ve ekonomiden başlayarak zamanla derinleşmesi muhtemel. ABD, şu an için Hindistan'ın en büyük ticaret ortağı ve iki ülke arasındaki ticaret hacmi son yıllarda artış eğilimini sürdürmekte. Ayrıca, ABD ve Hindistan arasında artan iş birliği, ABD'nin Hint-Pasifik'te yükselen güç olan Çin'e karşı denge oluşturmak ve bölgede nüfuzunu artırmak için attığı önemli bir adım.

² ÇHC ve Tayvan tarafından resmi olarak tanınmayan "orta çizgi", Çin iç savaşının ardından boğaz ve çevresindeki çatışmaları önlemek için 1955'te ABD tarafından belirlendi.

Pakistan hem iç siyaset hem de doğal afetler bakımından zor bir yıl geçirdi. Eski Başbakan Imran Han hakkında çıkarılan tutuklama kararı sonrasında, Han destekçileri sokaklara dökülürken Pakistan sokaklarında uzun süren protestolar yaşandı.

Han, tutuklama kararından bir yıl önce Pakistan Ordusu'nu hükümetin işlerine karışmak ve kendisine şantaj yapmakla suçlamıştı. Orduya karşı tutumu nedeniyle Pakistan Ulusal Meclis'inde ittifak ortakları desteklerini çekti. Desteğin çekilmesinin sebebi, Pakistan'da ordunun siyasetin ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi olarak değerlendirilebilir.

Mecliste çoğunluğu kaybeden Han, muhalefetin verdiği gensoru sonrasında görevinden ayrıldı. Hakkında çıkan çeşitli yolsuzluk haberleri de Han'ın siyasi prestijini etkilerken destekçilerini sokaklara dökü. Gösteriler, Han'ın tutuklanmasının önüne geçemese de, hem bazı ordu mensupları tarafından hala sevilen bir isim olması hem de halktan gelen tepkiler sebebiyle kısa sürede serbest bırakıldı. Ağustos ayına gelindiğinde ise, savcılığın "devlet sınırlarını ifşa etme" talebiyle Han tekrar tutuklandı.

Pakistan'da yaşanan bu sürecin en önemli kısmı, halkın siyasi bir lider için ülke yönetiminde ağırlığı olan ve koruyucu olarak görülen orduya karşı ayaklanıp protestolar yapması oldu.

Ekim 2023'te yapılması beklenen Pakistan genel seçimleri Şubat 2024'e ertelendi. Pakistan Adalet Hareket Partisi'nin (PTI) lideri, tutuklu Han'ın seçimlerde milletvekili adayı olacağını açıkladı.

Bu süreçte ilginç bir olay da Han'ın yapay zeka ile destekçilerine seslenmesi oldu. PTI tarafından oluşturulan sanal miting ile Han'ın önceki konuşmalarından esinlenilerek bir metin seslendirildi.

Orta Asya

2023 yılında uluslararası ilişkileri ilgilendiren konu başlıklarının çoğu Asya bölgesinde gerçekleşti ve Küresel Güney'in yükselişi hızlanarak devam etti. Genç iş gücü, potansiyel iş birliği alanları, kritik hammadde rezervleri ve enerji kaynakları gibi pek çok sebeple, Orta Asya hem Batı'nın hem de Rusya ve Çin'in odak noktası haline geldi.

ABD Devlet başkanı Joe Biden ile **Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan** ve **Türkmenistan** liderlerinin katıldığı C5+1 formatındaki Orta Asya-ABD Devlet Başkanları Zirvesinin birincisi Eylül ayında New York'ta düzenlendi. Zirve kapsamında taraflar enerji, ekonomi, güvenlik, yatırım, siyasi diyalog ve bölgede istikrarın korunması konularını ele aldı.

Eylül 2023 tarihinde de Alman Şansölye Olaf Scholz ile Orta Asya Devletlerinin liderleri arasında Berlin'de Birinci Almanya-Orta Asya Zirvesi düzenlendi. Temaslar sırasında enerji güvenliği, alternatif enerji güzergahları, bölgesel ve ekonomik iş birliğinin güçlendirilmesi konuları öne çıktı.

Enerji ve hammadde güvenliğiyle kullanılacak güzergah konuları ele alınırken Asya'yı Avrupa'ya bağlayan ve Türkiye'den de geçen Orta Koridor'un kullanılması hususu ön plana çıktı. Tedarik zinciri ve enerji güvenliği açısından Orta Koridor, Avrupa Birliği için bilhassa Rusya'dan etkilenmemek adına önemli bir alternatif rota sunmakta.

Avrupa Birliği ile Orta Asya arasında artan temasların bir diğer örneği de Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un 1-2 Kasım 2023 tarihlerinde Kazakistan ve Özbekistan'a ziyaretleri oldu.

Fransa'nın Orta Asya ile ilişkilerini artırma isteğinin sebeplerinden biri de şüphesiz bölgedeki uranyum kaynakları. Kazakistan ve Özbekistan, uranyum üretimi açısından öne çıkan iki ülke.

Yüksek nükleer tesis kapasitesine sahip olan Fransa, Afrika'da yaşanan darbeler sonrası askeri cunta yönetimlerinin kendisine uranyum satışını yasaklaması ve diğeri bir uranyum üreticisi olan Rusya ile gergin seyreden ilişkileri sebebiyle tedarik konusunda sıkıntı yaşadı. Macron'un bölge ülkelerine ziyaretleri, bu bağlamda değerlendirilebilir.

Rusya Federasyonu

Rusya-Ukrayna Savaşı 2023 yılında da sürerken Rusya kendi içinde de 36 saatlik bir isyan yaşadı. Paralı asker grubu Wagner, Rus Savunma Bakanı Sergey Şoygu'yu Bahmut Muharebesi'ndeki başarısızlıkları sebebiyle devirmek için 23 Haziran 2023 tarihinde bir isyan başlattı. Wagner güçleri, Moskova'nın yaklaşık 200 kilometre yakınlarına kadar gelse de Belarus Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko'nun arabuluculuk girişimleriyle isyan 36 saatte bastırıldı.

Moskova ile yapılan anlaşmaya göre, "kan dökülmemesi" için isyanı sonlandıran Wagner Lideri Prigojin'in Belarus'a gönderileceği ve Wagner mensupları hakkında başlatılan soruşturmaların da düşürüleceği konularında mutabık kalındı.

Prigojin, isyan girişiminden tam iki ay sonra, Rus hava sahası içinde bir özel jetin düşmesi sonucu hayatını kaybetti. Bugün hala olayın uçak kazası mı yoksa suikast mı olduğu bilinmiyor.

Türkiye, Birleşmiş Milletler, Rusya ve Ukrayna tarafından 2022 yılında imzalanan Tahıl Koridoru Anlaşması'ndan Rusya, Temmuz ayında çekildiğini açıkladı. Dünyanın en büyük tahıl ihracatçılarından olan iki ülke, Rusya'nın Ukrayna işgali sonrasında tahıl sevkiyatını durdurmuş, dünya ciddi bir gıda krizi ile karşı karşıya kalmıştı.

Kafkaslar

2020 yılında gerçekleşen ve 44 gün süren İkinci Karabağ Savaşı sonrasında, **Azerbaycan** 1994'ten beri **Ermenistan** işgali altında olan topraklarını kurtardı ve Rusya da Dağlık Karabağ ve çevresine Barış Gücü yerleştirdi. Alınan bu tedbir Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki gerginliği yatıştırmaya yetmedi ve Eylül 2022'de tansiyon tekrar yükseldi.

2023 yılında bölgede yaşanan gelişmelere baktığımızda Azerbaycan 19 Eylül tarihinde Karabağ'da anayasal yapıyı yeniden tesis etmek amacıyla "anti-terör operasyonu" başlattı. Operasyonda Karabağ'daki Ermenistan silahlı birlikleri silah bıraktı ve Cumhurbaşkanı Aliyev'in sözleriyle "Azerbaycan egemenliğini tam sağladı."

Ateşkes anlaşmasına göre, Rusya'nın askeri varlığı 2025 yılına kadar bölgede kalacak ve tarafların istemesi durumunda 5'er yıl uzatılabilecek.

Ateşkesi bir adım ileri götürme kararı alan taraflar, yılın sonuna doğru ilişkileri normalleştirme ve esir takası yapma kararı aldı. Ayrıca iki ülke, birbirlerinin egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı çerçevesinde bir barış anlaşması imzalamak için de çalışacaklarını açıkladı.

Azerbaycan-Ermenistan anlaşmasının içeriğinde Türkiye'yi en çok ilgilendiren başlık ise Zengezur Koridoru'nun açılması olacak. Zengezur, Orta Asya'dan Azerbaycan'a ve oradan Türkiye üzerinden Avrupa'ya açılacak bağlantı yolu olan Orta Koridor için büyük önem taşımakta.

Orta Doğu ve Kırfez Bölgesi

Kuşkusuz, 2023'ün en sarsıcı gelişmelerinin ve can kayıplarının yaşandığı bölge Orta Doğu oldu. 7 Ekim'de **Hamas**'ın bir kolu olan İzzeddin El-Kassam Tugayları'nın İsrail'e başlattığı Aksa Tufanı Operasyonu olarak adlandırılan geniş çaplı saldırılar ve akabinde **İsrail**'in başlattığı Demir Kılıçlar Operasyonu, yılın son aylarında dünyanın yakından takip ettiği tek konu oldu. İzzeddin El-Kassam Tugayları'nın Komutanı Muhammed Deif, operasyonu Mescid-i Aksa'yı korumak için başlattıklarını belirtti.

İsrail de Demir Kılıçlar Operasyonu kapsamında önce Gazze ve çevresindeki Filistinlilere 24 saat içinde tahliye çağrısında bulundu. Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği gibi pek çok uluslararası kuruluş, çağrıyla kınadı ve geri alınması yönünde telkinde bulundu. Fakat 17 Ekim günü İsrail, Gazze'nin güneyindeki bölgeleri bombalamaya başladı. Gazze şehir merkezinde bulunan El Ehli Arabi Baptist Hastanesi'nde de hava saldırıları sonucu en az 500 kişinin hayatını kaybettiği belirtildi.

20 Ekim'de BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, Gazze'nin tek açık kapısı olarak bilinen Mısır sınırındaki Refah Sınır Kapısı'nı ziyaret etti. Gazze Şeridi'ne gönderilmek için bekletilen insani yardımların bir an önce bölgeye gönderilmesi gerektiğini belirtti.

Çatışmalar Kasım ayı boyunca şiddetini kaybetmeden devam etti. Ağır kayıplar veren İsrail ve Filistin Katar, Mısır ve ABD'nin arabuluculuğu ile çatışmalara insani ara verilmesi ve taraflar arasında esir takası yapılması konusunda mutabık kaldı. Anlaşmaya göre, 24 Kasım Cuma sabah saat 07.00'de 4 günlük insani ara başladı ve sonradan 3 gün daha uzatıldı.

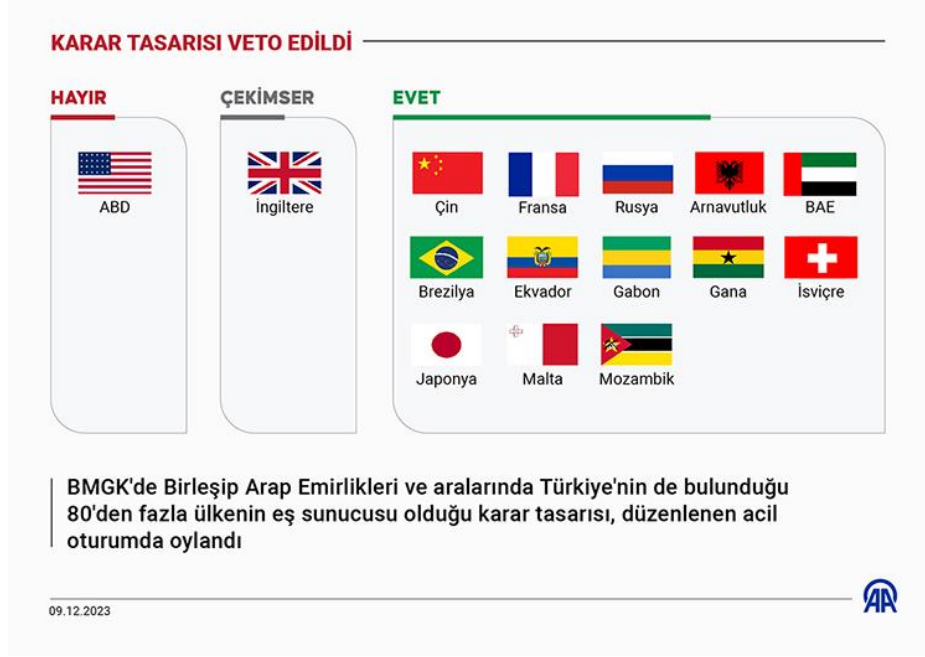
Esir takası sırasında, Gazze Şeridi'nden 81 İsraili esir ve İsrail hapishanelerinden de 240 Filistinli esir serbest bırakıldı.

İnsani aranın bitmesi ile İsrail güçleri Gazze Şeridi'nin en büyük sağlık merkezi olan Şifa Hastanesi de dahil çok sayıda hastane ve Cibaliya Mülteci Kampı'nı bombaladı.

Saldırıların devam etmesi üzerine BM Genel Sekreteri Guterres, BM Sözleşmesinin 99. Maddesini Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sundu. Maddeye göre, BM Genel Sekreteri kendi görüşüne göre uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek her türlü konuyu 99. Madde ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunabilir.

99'uncu madde şimdiye kadar çok az kullanıldı. Öyle ki en son 1971'de Bangladeş'in kurulmasına ve Pakistan'dan ayrılmasına yol açan çatışmalar sırasında gündeme geldi.

İlerleyen günlerde tekrar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne gelen Gazze'de acil ateşkes talep eden karar tasarısını ABD veto etti, İngiltere ise çekimser kaldı.

Kaynak: Anadolu Ajansı

ABD'nin veto hakkını kullanarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni çıkmaza sokmasından dolayı, Gazze'de acil ateşkes talebiyle yasa tasarısı BM Genel Kurulu'na getirildi. Oylanan tasarı, 193 ülkenin 153'ünden destek alırken ABD, İsrail, Avusturya ve Guatemala'nın da içinde bulunduğu 10 ülke tarafından reddedildi.

En son 22 Aralık günü, BM Güvenlik Konseyi'nde bir kez daha karar tasarısı oylandı. Bu sefer, ABD'nin veto etmesinin önüne geçmek için "ateşkes" kelimesi tasarıda yer almadı. Onun yerine karar, "tüm taraflardan Gazze'ye büyük ölçekli insani yardımın derhal, güvenli ve engelsiz bir şekilde ulaştırılmasına izin vermelerini ve bunu kolaylaştırmalarını" talep ediyor. Oylama sırasında 13 lehte oy kullanılırken ABD ve Rusya çekimser kaldı. Böylece, karar tasarısı kabul edilmiş oldu.

Şüphesiz bu süreçte en çok tartışılan ve tekrar gündeme gelen konuların başında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin süreçte işlevsiz kalması ve BMGK reformunun gerekliliği oldu.

2023'ün ilk günlerinde İsrail, Yargı Reformu protestoları ile gündemdedi. Netanyahu önderliğindeki sağ koalisyon hükümetinin yargının yetkilerini sınırlandıracak, yüksek yargı mensuplarının atamaları üzerinde yargının etkisini azaltacak ve yürütme üzerindeki denetimini ortadan kaldıracak bir yargı reformu planladıkları duyurulmuştu. Bunun üzerine İsrail halkı, savaşa kadar neredeyse 10 aydır her cumartesi protestolara devam etti.

Körfez ülkeleri ise, 2023 yılında ÇHC ve ABD'nin rekabet ettiği bölgelerden biri olmayı sürdürdü.

ÇHC Devlet Başkanı Şi Cinping'in Aralık 2022'de **Suudi Arabistan**'a yaptığı ziyaret hem bölgede hem de dünyada geniş yankı buldu. Ziyaret kapsamında Şi, ikili temasların yanı sıra Çin-Arap Ülkeleri ve Çin-Körfez İş Birliği Konseyi zirvelerine katıldı.

Görüşmeler kazan-kazan çerçevesinde değerlendirilebilir. ABD'nin yönünü Hint-Pasifik Bölgesine çevirmesi ve uzun yıllar bölgede olumsuz bir izlenim bırakmış olması sebebiyle, bölge ülkeleri ÇHC ile iş birliği kapısını açık bırakıyor. Öte yandan Kuşak ve Yol girişimi düşünüldüğünde ÇHC için de bölge önemini gittikçe artırıyor.

2023 yılında bölgede ABD ve ÇHC'nin bir başka rekabet alanı da "arabuluculuk yarışı" oldu. 10 Mart tarihinde ÇHC, İnan-Suudi Arabistan diplomatik ilişkilerinin yeniden tesis edilmesi için arabulucu rolü üstlendi ve tarafları Pekin'de bir araya getirdi. 2016'da Suudi Arabistan'da Şii din adamı Nimr el-Nimr'in idam edilmesi ile ilişkiler donma noktasına geldi. Yedi yıl aradan sonra karşılıklı Büyükelçiliklerin yeniden açılması konusunda taraflar mutabık kaldı.

Diğer yandan ABD, küresel güç yarışında ÇHC'nin gerisine düşmemek için girişimlerde bulunarak İsrail-Suudi Arabistan normalleşme sürecine arabuluculuk etti. Fakat, Hamas-İsrail savaşıdan sonra Suudi Arabistan normalleşme sürecini askıya aldığı açıklandı.

Körfez Bölgesinde öne çıkan gelişmelerden biri de **Birleşik Arap Emirlikleri**'nin başkent Dubai'de Birleşmiş Milletler İklim Konferansı, daha çok bilinen adıyla COP28'e, ev sahipliği yapması oldu. Konferansta alınan en önemli karar fosil yakıtlardan uzaklaşma çağrısı yapan anlaşma taslağının onaylanması oldu.

Afrika

2020'den beri Batı ve Orta Afrika'da yaşanan darbeler, bu yıl da devam etti. Mali, Çad, Gine, Burkina Faso'dan sonra 2023 yılında Nijer ve Gabon'da da darbeler yaşandı. Afrika'da peş sıra yaşanan darbeler, bölgede otoriter rejimlerin daha da artacağına işaret etmekte.

26 Temmuz 2023'te **Nijer**'in Başkanlık Muhafızları üyeleri, Devlet Başkanı Muhamed Bazum'u sarayında gözaltına aldı ve ulusal televizyonda iktidarı ele geçirdiklerini açıkladı.

Bir süre sonra, Başkanlık Muhafızları'nın komutanı Abdurrahman Tchiani yeni Devlet Başkanı ilan edildi ve Tchiani, üç yıl içinde iktidarı devretme sözü verdi. Fransa'dan bağımsızlığını kazandığından bu yana, Nijer'de yapılan beşinci darbe oldu. Bu durum karşısında Afrika Birliği, Nijer'in üyeliğini sivil yönetim görevine dönene kadar askıya aldı.

Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) da darbeden sonra Nijer'e yaptırım uygulama kararı aldı.

Ağustos 2023'te **Gabon**'da yapılan tartışmalı Devlet Başkanlığı seçimde usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle Brice Clotaire Oligui Nguema Liderliğindeki Gabon ordusu yönetime el koydu.

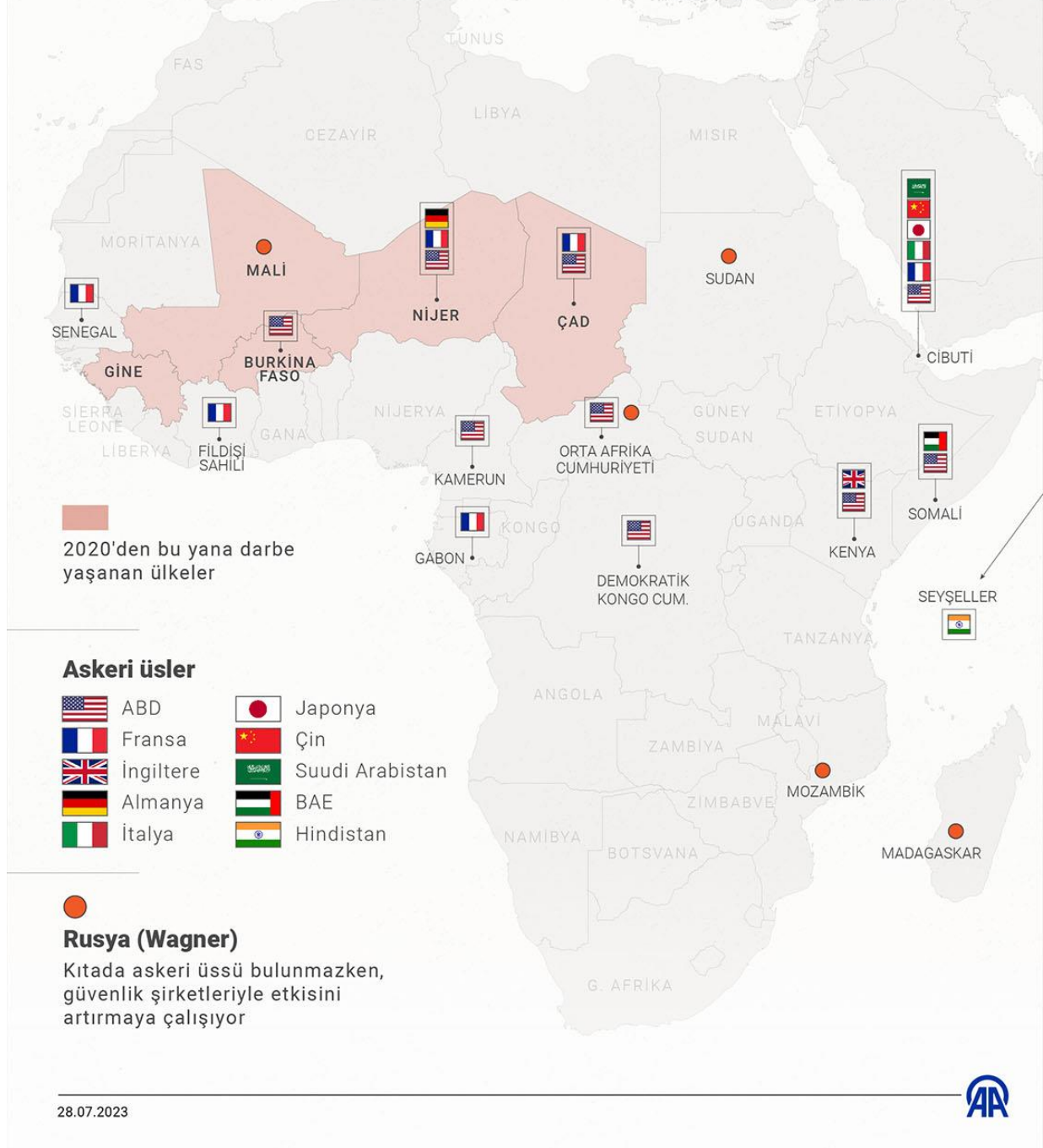
Doğal kaynak rezervleri ve genç iş gücünden dolayı geçmişten beri rekabet yaşanan bölgelerden biri olan kıtada, bu yüzyılda da küresel aktörler varlığını sürdürmeye çalışıyor.

Bir yanda eski sömürgelerini korumaya çalışan Fransa ve kıtada hakimiyet gücünü artırmaya çalışan ABD, Çin ve Rusya diğer yanda ise, peş peşe gerçekleşen darbeler Afrika'yı önümüzdeki yıllarda daha da istikrarsızlaştıracak gibi görünmekte.

Batı Afrika'daki güç mücadelesi darbelerin önünü açıyor

Batı Afrika ülkelerinde son yıllarda peş peşe yaşanan askeri darbeler ile ABD, Fransa, Rusya ve Çin gibi kıta dışı aktörlerin güç savaşı bölgesel krizi ve istikrarsızlığı derinleştiriyor

Darbe olan ülkelerin askeri yönetimleri Fransa'dan uzaklaşarak, Rusya'yla yakın temas kurmaya başladı

Kaynak: Anadolu Ajansı

Etnik gerilimler ve kısıtlı kaynaklar sebebiyle uzun süredir **Sudan**'da devam eden iç savaş, 2023 yılında şiddetini artırırken Hartum kentinde başlayan çatışmalar kısa sürede çevre bölgelere de yayıldı.

Önceki Cumhurbaşkanı Ömer el-Beşir'in 30 yıl süren iktidarı, 2019'daki ayaklanmalar sonrasında yıkıldı. Sudan Silahlı Kuvvetleri ile Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) arasındaki iktidar mücadelesi 15 Nisan günü patlak verdi. İlginçtir ki, halk ayaklanmaları sırasında Sudan Silahlı Kuvvetleri ve HDK, demokrasi talep eden halkın yanında oldu ve darbeyi iki general birlikte gerçekleştirdi.

2023'ün son seçim sonucu **Mısır**'dan geldi. Abdulfettah es-Sisi, oyların yüzde 89,6'sını alarak üçüncü kez Cumhurbaşkanı seçildi. Görevini 2029'a kadar devam ettirecek olan Sisi, bir sonraki seçimlerde ise anayasal olarak aday olamayacak. Sisi'nin en yakın rakibinin oy oranı yüzde 4,5'te kalırken muhalefetin adayı Ahmed Tantavi, şiddet eylemleri ve kendisine yöneltilen tehditler sebebiyle yarıştan çekildi. Mısır medyasına göre seçimlere katılım oranı yüzde 66,8.

Afrika adına önemli bir gelişme de bu sene Hindistan'da düzenlenen G-20 zirvesinde gerçekleşti. Zirveye kadar sadece Güney Afrika G-20 üyesi iken 55 üyeli Afrika Birliği de artık resmi üye kabul edildi. Bu genişleme ile Küresel Güney'in sesini daha fazla duyurma imkanı da artmış oldu.

Avrupa Bölgesi

Avrupa 2023'te de önceki yıllar gibi grev ve protestoları sıklıkla yaşadı. Liderler, Rusya-Ukrayna Savaşı sebebiyle, geçen yıl deneyimlenen enerji krizine yeni ortaklıklarla çözüm arayışlarını sürdürdü. Dünyada değişen siyasi dengeler ve yeniden yapılanan uluslararası sistemin bir sonucu olarak sağ ve popülist hareketler kıtada yükselişini sürdürdü.

2023 yılında gerçekleşen önemli olaylardan biri, **Finlandiya**'nın NATO'ya katılımı oldu. Finlandiya, Macaristan ve Türkiye'nin de imzalarıyla Nisan ayında 31. üye olarak ittifaka dahil oldu.

Yılın son günlerinde, İsveç'in NATO'ya katılım protokolünün uygun bulunduğuna ilişkin yasa teklifi TBMM Dışişleri Komisyonu'nda kabul edildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda da protokolün kabul edilmesi durumunda, İsveç 32.üye olarak NATO'ya dahil olacak.

Fransa, bu sene de Avrupa'da protestoların merkezi oldu. 27 Haziran 2023'te Nanterre şehrinde, polisin dur ihtarına uymadığı gerekçesiyle vurularak hayatını kaybeden Cezayir asıllı 17 yaşındaki Nahel Merzouk için, 4 Temmuz'a kadar gösteri ve protestolar devam etti. Fransa özellikle son yıllarda polis şiddeti olaylarında bir artış yaşamakta ve sistemik bir ırkçılık iddiaları sıklıkla gündeme gelmekte.

Fransa'da yaşanan protestoların bir diğer sebebi de emeklilik reformu oldu. Emeklilik yaşını 62'den 64'e yükseltme teklifini içeren yasa tasarısı, ülke genelinde geniş çaplı protestolara yol açtı. Eylül ayında, grev ve protestolara rağmen emeklilik reformu yürürlüğe girdi.

İngiltere de grev dalgasının yayıldığı ülkelerden biri. 2022 yılının sonlarından beri yüksek enflasyon, çalışma şartları ve enflasyon oranının altında kalan maaş zamları sebebiyle başta sağlık çalışanları, öğretmenler, otobüs ve tren şoförleri olmak üzere çeşitli meslek grupları iş bırakma eylemleri yaptı.

Yaşanan bu kitlesel eylemlere ek olarak artan enflasyon, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle yıllar sonra Avrupa'ya sığınan savaş ve artan göçmen sorunu, Kıta'da sağ ve popülist partilerin son yıllarda olduğu gibi 2023'te de oylarını artırmalarına yol açtı.

Slovakya'da düzenlenen genel seçimlerde, Ukrayna'ya askeri yardımı sonlandırma vaadiyle öne çıkan Robert Fico galip geldi. **Macaristan**'da ise, altı siyasi parti bir ittifak kurarak yerel seçimlerde Viktor Orban'ın adayını yenmek için çalışsa da Orban'ın partisi Fidesz yerel seçimlerde de seçimi galibiyetle bitirdi. **Hollanda**, göçmenlik politikasındaki anlaşmazlıklar sebebiyle bu yıl erken seçime gitti. Göç ve İslam karşıtı politikalarıyla bilinen aşırı sağ Özgürlük Partisi'nin (PVV) Lideri Geert Wilders, seçimi birinci bitiren isim oldu. Mayıs ayında gerçekleşen **Yunanistan** seçimlerini de iktidardaki merkez sağda konumlanan Yeni Demokrasi Partisi Lideri Başbakan Kiriakos Miçotakis önde tamamlasa da çoğunluğu elde edemedi.

2023 yılında **Avrupa Birliği**'nde öne çıkan konuların başında 2030 Genişleme Politikası geldi. Batı Balkan ülkeleri AB'nin bu süreçte odak noktası haline geldi.

14 Aralık'ta gerçekleşen AB Liderler Zirvesi'nde, Ukrayna ve Moldova ile katılım müzakerelerini açmaya, **Bosna Hersek** ile müzakereleri şartlı olarak başlatmaya ve Gürcistan'a adaylık statüsü verilmesine karar verildi. **Arnavutluk** ise Kasım 2023 itibari ile tarama sürecini, yani ülke mevzuatının AB mevzuatıyla uyumluluğunun incelenmesini başarıyla tamamladı. **Kosova**, çevresinde 2023 boyunca süregelen gerginlikler sebebiyle, AB Kosova'ya İstikrar ve Ortaklık Anlaşması kapsamındaki çalışma organlarındaki çalışmaların geçici olarak askıya alınması, kuzeydeki gerilimleri ele almaya odaklanan temaslar hariç Kosova'nın üst düzey toplantılara davet edilmemesi ve ikili temasların askıya alınması olmak üzere bazı cezai tedbirler uyguladı. Olumlu bir gelişme olarak da 2024 Ocak itibari ile Kosovalılar, Schengen bölgesine 90 güne kadar vizesiz seyahat edebilecek.

Ortadoğu'da yaşanan krizler, Hamas-İsrail Savaşı ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi ile jeostratejik ortam giderek karmaşık bir hal almaya başladı. Küresel tehdit unsurlarının artması Avrupa'nın bölgede konsolide olma isteğini artırdı ve Batı Balkanlar ile iş birliğini ajandasının üst sıralarına taşıdı.

2023 Yılında Öne Çıkan Diğer Gelişmeler

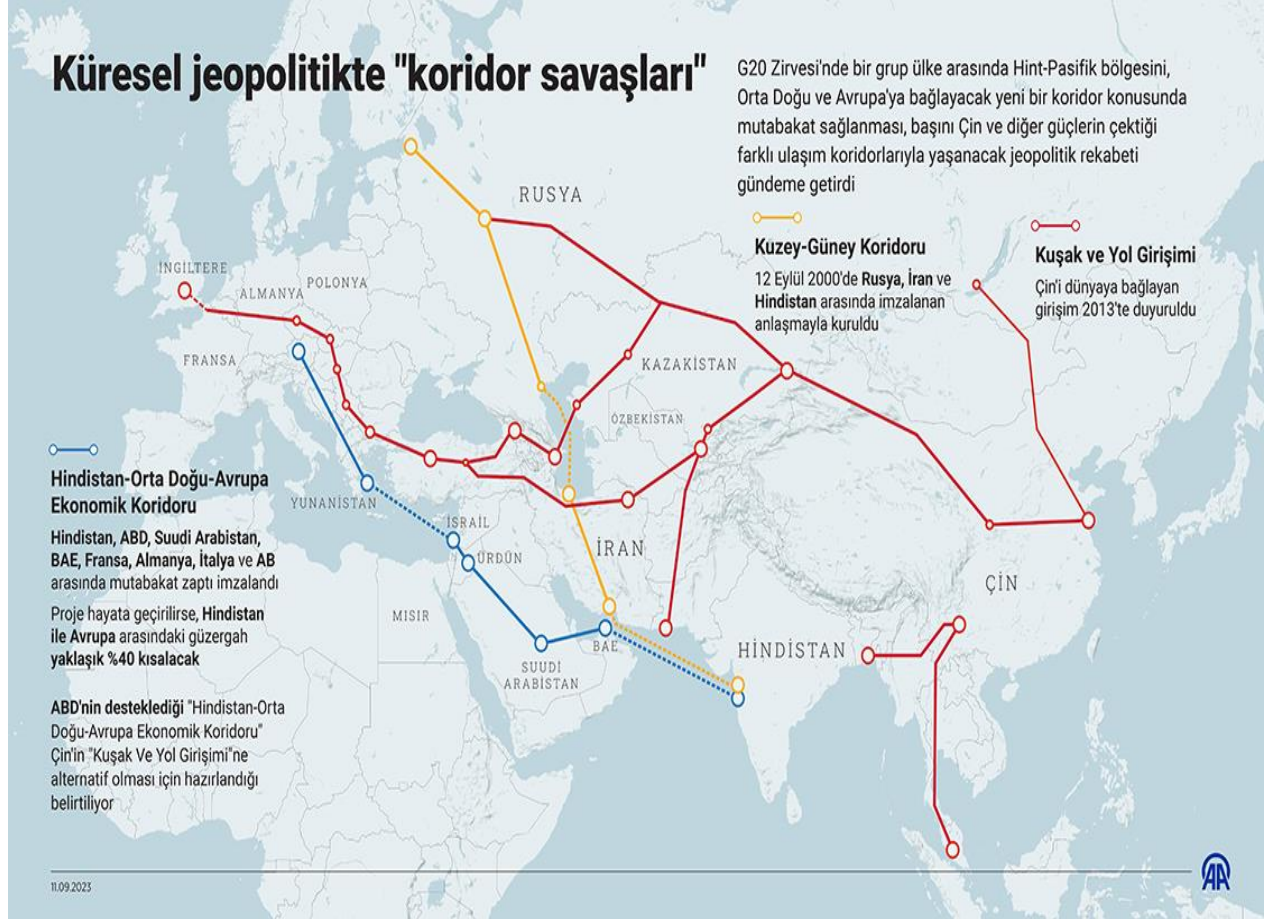
G-20 Liderleri bu yıl Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'de "Tek Dünya, Tek Aile, Tek Gelecek" teması ile bir araya geldi. Putin ve Şi Cinping'in katılmadığı zirvede öne çıkan en önemli konu Afrika Birliği'nin G-20'ye katılması oldu.

Zirve sırasında ve sonrasında geniş yankı uyandıran bir diğer gelişme Birleşik Arap Emirlikleri, ABD, Avrupa Birliği, Hindistan ve Suudi Arabistan Liderlerinin, Hindistan-Ortadoğu-Avrupa Ekonomik Koridoru'nun (IMEC) hayata geçirilmesi konusunda mutabakata varması oldu.

Rusya-Ukrayna Savaşı ile ilgili üzerinde mutabık kalınan Zirve Sonuç Bildirgesi, Rusya'ya karşı geçen senekinden daha yumuşak olup "BM Şartı uyarınca, tüm devletler herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne, egemenliğine veya siyasi bağımsızlığına karşı toprak edinimi için güç kullanma tehdidinden veya güç kullanımından kaçınmalıdır" ifadeleri yer aldı.

G-20'de tartışılan Hindistan-Ortadoğu-Avrupa Ekonomik Koridoru ise, **Koridor Savaşlarında** tansiyonu yükseltti. Ticaretin artırılması ve enerji tedarik zincirinin güvenliği gibi konularda ülkelerin iş birliğini artırmak için önemli bir girişim olan koridor, Hindistan'dan başlayarak Avrupa'ya kadar uzanacak. Ayrıca IMEC, ABD ve Çin arasındaki rekabetin dozunu da artıracak gibi görünüyor.

Ői Cinqing'in "Çin'in Marshall Planı" olarak adlandırdığı Kuşak ve Yol Girişimi de Pekin'in önemsemediği projelerinin başında geliyor. Demir, hava ve deniz yolunu kapsayan girişim, 6 ana güzergahtan oluşuyor ve güzzerhaglardan biri de Türkiye'den başlayan Orta Koridor hattı.

Kaynak: Anadolu Ajansı

24-26 Ağustos tarihleri arasında gerçekleşen Brezilya, Rusya, Hindistan, ÇHC ve Güney Afrika'nın oluşturduğu **BRICS** zirvesinde, topluluğa 6 yeni ülkenin daha katılması kararı alındı. Arjantin, Etiyopya, İran, Suudi Arabistan, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin oluşturduğu genişleme kararı ile, başta Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) olmak üzere, uluslararası kurumlarda Küresel Güneynin temsiliyetini artırma hedefi zirvede ön plana çıktı.

2024

2024'ün ilk günlerinden, devam eden savaşların süreceğini, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney güç savaşlarının hızlanarak ve farklı tekniklerle devam edeceğini söylemek yanlış bir tahmin olmaz.

Önümüzdeki yıllarda Çin, Hindistan, Rusya ve seçilirse Trump Başkanlığındaki ABD'nin uluslararası hukuk ilkelerini bir yana bıraktığı, sadece sert güç ve jeopolitik dengeler çerçevesinde şekillenen bir sisteme şahit olabiliriz.

Bunlar bir yana, The Economist'in 2024 kapağında yer verdiği gibi nükleer silahlanma yarışı, siber saldırılar, yapay zeka, enerji tedarik yolları ve yenilenebilir enerji kaynakları önümüzdeki yıllarda dünyayı bekleyen olaylarda ön plana çıkan unsurların başında gelecek gibi görünmekte.

Kaynak: The Economist